

У грі діти вчаться спілкуватися, розуміти один одного та підтримувати один одного. Вони також навчаються пристосовувати свою поведінку до поведінки інших гравців. У сюжетно-рольових іграх діти розігрують різні ситуації взаємодії, вивчаючи систему поведінки та наслідки цієї поведінки. Вони спочатку діють емоційно, а потім інтелектуально опановують систему взаємодій. Діти в рольових іграх потребують однолітків, без яких вони втрачають інтерес до гри.

Список використаних джерел

1. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей. Дошкільне виховання. 2004. № 7. С.5-9.
2. Гончаренко А.М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників: навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі. Київ: Світич, 2009. 160 с.
3. Пентиліук М. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови. УМЛШ. 1999. №3. С. 8 -10.
4. Земляна Г. І. Впровадження інтерактивних технологій в навчально-виховний процес. Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2013. С. 22-27.
5. Іщенко Л. В., Журавко Т. В. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами збагачення і активізації словника. Проблеми освіти: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. Вип. 91. 186-191.
6. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Вища школа, 2004. 207 с.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ІГРАШКИ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Настасія Вусик, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.Є. Перетяга, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

UKRAINIAN FOLK TOYS AS A MEANS OF NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Nastasya Vusyk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. В статті розкривається значення українських народних іграшок як засобу національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Автор статті акцентує увагу на важливості використання етнічного мистецтва в освітньому процесі.

Ключові слова: українські народні іграшки, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article reveals the significance of Ukrainian folk toys as a means of national-patriotic education of older preschool children. The author of the article emphasizes the importance of using ethnic art in the educational process.

Key words: Ukrainian folk toys, children of older preschool age.

Положення Державного стандарту дошкільної освіти засвідчують визначальну роль дошкільної освіти як вихідного етапу для подальшого становлення і розвитку громадянськості та національної ідентичності. Відповідно до затверджених Міністерством освіти і науки України (наказ МОН від 06.06.2022 року № 527) Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року, основними складовими національно-патріотичного виховання визначено серед інших

духовно-моральне, громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне та екологічне виховання [5]. Проблемами загальнодержавного масштабу визнані нині виховання активної громадянської позиції, почуття національної гідності, відданості справі зміцнення державності у молодого покоління [5]. У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні наголошено на важливості опанування дітьми основних знань про державу, виховання поваги до державних символів [1]. Окрім державної та національної символіки, важливим засобом національно-патріотичного виховання особистості є національне мистецтво. Народне мистецтво «є тим початком шляху, з якого дитина має вирушати у багатоманітний світ мистецтва, світової художньої культури. Саме тому важливо якнайповніше забезпечувати дітям повноту гостроти відчуття і глибокого усвідомлення художньої спадщини рідного народу» [2, с. 32].

У Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [3], що набув чинності у січні 2023 року, затверджено ключові терміни та їхнє значення, напрями реалізації національно-патріотичного виховання, його ціннісні орієнтири у визначенні єдиних засад реалізації його положень на практиці у роботі закладів дошкільної освіти. Так, зазначений Закон визначає національно-патріотичного виховання як наскрізний процес, спрямований на утвердження української національної та громадянської ідентичності, інтегрований та адаптований зміст складників якої необхідно та важливо реалізовувати в освітньому процесі дітей дошкільного віку. Підґрунтям національно-патріотичного виховання є формування етнічної самосвідомості всіх дітей – як українців, так і представників національних меншин України [3].

Одним із ефективних засобів національно-патріотичного виховання старших дошкільників є різновид українського декоративно-прикладного мистецтва – народні іграшки. Вони є «відтворенням у спрощеній, узагальненій та систематизованій формі предметів і явищ життя й діяльності суспільства» [2, с. 51]. Науковий доробок Г. Ващенко, І. Огієнка, М. Стельмаховича та ін., в яких з філософсько-культурологічних позицій розкриваються соціокультурні функції іграшки та її роль в житті суспільства, є цінним науковим матеріалом для визначення значення народних іграшок становленні та розвитку духовної та матеріальної культури суспільства. Низка історико-мистецтвознавчих досліджень (Р. Захарчук-Чугай, О. Найден, Д. Фіголь та ін.), в яких визначено походження, зародження та описані основні етапи розвитку народної іграшки, також є цінними для розуміння морфологічної та функціональної складових народної іграшки, а також її естетичної виразності. У наукових працях цих дослідників зосереджено увагу на виділенні художньо-естетичних особливостей народних іграшок як специфічного різновиду декоративно-ужиткового мистецтва. Адже саме в цьому виді мистецтва найбільш яскраво проявляються як загальнолюдські, так і національні та локальні риси духовної й матеріальної культури людства. Сучасний вектор поглядів на народну іграшку як засіб національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку представлено в наукових працях сучасних науковців (А. Богуш, Л. Вовк, Л. Герус Н. Лисенко, Т. Поніманська, С. Кулачківська та ін.).

Українські народні іграшки, які ще в побуті називають цяцками, ляльками, цяцянками, виграшками, забавками – потужний виховний інструмент. Це самостійний від декоративно-ужиткового мистецтва, що об'єднує практичні й художні якості виробу та виконує пізнавальну, виховну, естетичну та обов'язково ігрову функції. Народні іграшки завжди сприяли формуванню в дітей умінь сприймати конкретне через умовне, навчали розумінню мови алегорій та символів, викликали інтерес до національних звичаїв і традицій українського народу, до культурних цінностей нації. Ігри з народними іграшками, візуальне й сенсорно-контактне ознайомлення з ними є одним із головних шляхів пізнання дитиною ціннісних основ свого роду та національного етносу.

Як найсуттєвіший компонент гри, народні іграшки відіграють важливу освітню, розвивальну, виховну, організаційну ролі. Іграшки, як власне і гра, є важливим фактором розвитку психіки дитини, адже саме за допомогою іграшок забезпечується поступове

оволодіння дитиною різних видів діяльності, причому в динаміці – з поступовим ускладненням, підняттям рівнів. Українське іграшкарство як мистецтво покликано в дітей розвивати їхні творчі здібності та формувати естетичні смаки. Цінність народних іграшок полягає також і в духовній, а не лише екологічній чистоті – зроблені з любов'ю, вони розвивають фантазію, кмітливість дитини, сприяють формуванню перших професійних навичок, пробудженню відчуття рідного коріння та загалом становленню моральних позицій.

Здавна народні іграшки використовуються з метою морального, розумового, естетичного та фізичного виховання дітей. Використання народних іграшок у вихованні дітей сприяє залученню дитини до духовного, естетичного, побутового досвіду народу. У процесі ознайомлення з розмаїттям народних іграшок або безпосереднього виготовлення народної іграшки дитина відчуває задоволення від створення прекрасного, формуються її морально-духовні якості, як-от поважне ставлення до рідної землі, до праці народних майстрів та майстринь, їхніх витворів, загалом до мистецтва, повага до історії і культури народу. Використання народних іграшок сприяє збагаченню та урізноманітненню ігрової діяльності дітей, розширенню сфери пізнання світу та свого народу, формуванню традиційних для національної культури навичок. Народні іграшки унікальним чином інтегрують у собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції та якнайкраще підтверджують нерозривність становлення окремої людини і людства [6].

Нині процес ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з народними іграшками є досить актуальним. Адже зараз не кожний з експонатів зацікавить сучасних малюків, які звикли до яскравих іграшок на зразок справжньої техніки, електронних, комп'ютерних ігор, оригінальних конструкторів, трансформерів тощо. Українські народні іграшки – стародавній вид народного мистецтва, зразок національної культури. Вони ненав'язливо, без зайвого дидактизму розкривають дитині світ, формують активне багатогранне ставлення до нього, активізують творчі можливості [2]. Сучасні діти, граючись традиційними народними іграшками, сприймаючи їх візуально та сенсорно, а іноді й на смак (іграшки з сиру, фігурне обрядове печиво), непомітно для себе прилучаються до місцевої, а відтак і до загальної етнічної культури, адже ці іграшки зручні й зрозумілі для дітей, допомагають їм осягати реальний світ через символічну, узагальнено-образну мову народного мистецтва.

Світ української народної іграшки багатий і розмаїтий – це пов'язано з розмаїттям сюжетів, образів, матеріалів тощо. Іграшки кожної місцевості (як мальований посуд, вишиванки, писанки) позначені рисами своєрідності, що зумовлено ландшафно-кліматичними, географічними умовами (гори, рівнина, степ, полісся тощо), родом занять більшості населення, історичними чинниками та обрядовими традиціями. Іграшки різних регіонів України різняться між собою як тематикою, сюжетами, матеріалами, так і кольорними та пластичними характеристиками (наприклад, іграшки Полтавщини різняться від іграшок Івано-Франківщини) [7;8]. Традиційні іграшки несуть у собі «пластичну інформацію про національне та місцево-колективне уявлення про світ, вона є обрядовою та духовною цінністю, що відрізняє її від сучасної масової техніко-механічної іграшки» [8, с. 169].

Українські народні іграшки поділяються на такі підвиди:

- глиняні (найпоширеніші – свищики (свистунці, свистала, свистілки), особливо свищики-птахи. Трапляються також свищики у вигляді фігурок різних тварин – баранців, бичків, цапків, коників, оленів, свинок, собачок, а також вершників, «кумів», «панночок», колисок, човників);
- дерев'яні (деркачі, фуркала, калатала, дерчаки, вітрячки, пташки, коники на коліщатках, візки, каруселі тощо. З дерева виготовляють також дитячий посуд, меблі, знаряддя праці (грабельки, тачечки тощо), музичні інструменти, пташки-свищики, декоровані різьбленими орнаментами півнів, коней з вершниками тощо. І досі побутує традиційна дерев'яна механічна іграшка «Коваль та ведмідь»);
- паперові; із тканини;
- із соломи, рогози, лози, кукурудзи та інших рослинних матеріалів (брязкальця у формі ромба та кулі, тарахкальця, іграшки у вигляді бичків, оленів, коників, ляльок різних

типів, «павучків» тощо);

- їстівні іграшки (сирні; з тіста – фігурне обрядове печиво у формі різних тварин: баранців, корівок, свинок, коней, зайчиків тощо) [8].

У багатьох країнах світу створено музеї іграшки, в експозиціях яких значне місце належить саме традиційній народній іграшці. Показовою щодо цього є екскурсійна та науково-практична діяльність Державного музею іграшки (м. Київ). Тут дітей і дорослих ознайомлюють з історією української іграшки, починаючи з найдавніших часів аж до сучасного етносувенірного іграшкового асортименту. У фондах музею створені сучасними керамістами традиційні іграшки відтворюють форми трипільської культової пластики. Завдяки регулярному проведенню конкурсів на кращу народну іграшку або ляльку фонди й експозиція музею поповнилися сотнями оригінальних іграшок майже з усіх регіонів України [9;10].

Діти мають змогу ознайомлюватися зі справжньою автентичною народною іграшкою, тобто іграшкою традиційною: як і всьому традиційному народному мистецтву, їм притаманна простота форми, вони позбавлені кричущо-яскравих кольорів, складного та вибагливого орнаменту, зовнішнього етнографізму, що характерно для підробок під національне.

Отже, старовинна мудрість нагадує: «Людина, яка не знає свого минулого, не знає нічого» [8, с. 24]. Українські національні іграшки і є тим живильним ґрунтом, на якому сходять перші паростки національної свідомості дітей, важливим і могутнім чинником національно-патріотичного виховання, розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція від 12.02.2021). URL: <http://surl.li/jyzzr>.
2. Герус Л. М. Українська народна іграшка. Львів: Афіша, 2004. 264 с.
3. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>.
4. Іщенко Л. В., Демченко І. І. Формування творчої активності дошкільників в умовах святково-ігрового дозвілля. *Проблеми освіти: збірник наукових праць / Інститут модернізації освіти МОН України*. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». 2018. Вип. 88, ч. 1. С. 185–195.
5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року (наказ МОН від 06.06.2022 року № 527. URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view>
6. Колосова О.В. Роль громадянсько-правових цінностей у патріотичному вихованні старших дошкільників. *Проблеми українського національного виховання: збірник наукових праць*. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. С. 222-229.
7. Мазур К.В. Організація патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.* Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. Випуск 52.
8. Найдено О. С. Українська народна іграшка: смислові та обрядові основи. Київ: Видавничий Дім «Стилос», 2007. 240 с.
9. Lazarenko, N., Kolomiets, A., Kolesnik, K. Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*. 2022. № 2. P. 123-138.
10. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiashniuk L., Shykyrynska O., Vyshkivska V., Komarivska N. The development of cooperation skills of senior preschoolers in the experimentation process. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2022. Vol. I. P. 404-414.